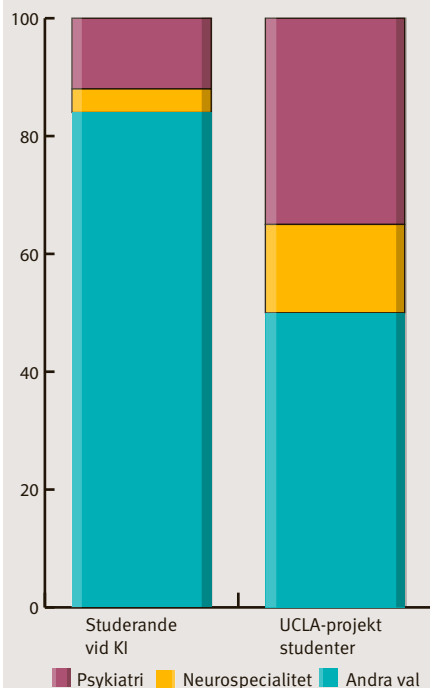

■ Val av karriär bland medicinstudenter vid Karolinska institutet år 1978

USA-kurs satte spår i yrkeslivet

Tjugo medicine kandidater vid Karolinska institutet i Stockholm fick år 1978 förlägga fyra veckor av psykiatrikursen till Neuropsychiatric Institute vid University of California, Los Angeles (UCLA), USA, för att internationalisera utbildningen vid Karolinska institutet. Tanken var att låta studenterna uppleva den dynamiska psykiatriska forskningsmiljön och den akademiska miljön vid UCLA. Lennart Wetterberg lyckades år 1978 genomföra denna utbildning tillsammans med professor Louis Jolyon »Jolly« West, en inflytelserik amerikansk psykiater.

Ett brev skickades till de 295 studenter som var behöriga att söka psykiatrikursen vid Karolinska institutet höstterminen 1978; 54 studenter kallades till intervju med klinisk amanuens Johan Beck-Friis, studierektor Bengt Fyrö, kursledare Lennart Wetterberg, studievägledare Björn Sundström och gästforskare Vicki Sara från Australien. Bland de 20 utvalda var nio kvinnor och elva män, vilket motsvarade könsfördelningen för samtliga 295 aktuella studenter vid Karolinska institutet 1978 (44 procent kvinnor).

Studenterna skulle under sommaren läsa en amerikansk lärobok i psykiatri, »The Harvard guide to modern psychiatry«, och besvara 250 frågor i tre korrespondensbrev om bla psykiatriska definitioner, psykopatologi och psykiatris historia. Kursen startade den 20 augusti 1978, och undervisningen i Sverige före USA-resan omfattade fyra veckor med föreläsningar två dagar och patientkontakter tre dagar i veckan. Före USA-resan hade studenterna ett prov motsvarande ordinarie sluttentamen.

En viktig del av projektet var att studenterna under sin tid vid UCLA fick bo hos värdfamiljer med yrkesmässig anknytning till psykiatri. Jolly West besökte i maj 1978 Karolinska institutet för att träffa studenterna för att kunna utse lämpliga handledare och värdfamiljer bland lärarna på UCLA. Värdarnas intressen sträckte sig från studier av neuronala nätverk och djurexperimentella studier till psykiatrisk behandling av vitt skilda patientgrupper.

Enligt avtalet mellan universiteten tog UCLA emot de 20 studenterna från Karolinska institutet under en månad. Karolinska institutet tog i gengäld emot studenter och forskare från UCLA under sammanlagt 20 månader spridda över tid.

Studenterna fick erfarenhet av forskning genom att själva vara försökspersoner. Vid flygresorna till och från Los Angeles med nio timmars tidsskillnad undersöktes markörer som kunde påverkas av det varma klimatet (somatomedin B) och visa hur snabbt den biologiska klockan ställdes om till den nya dygnsrytmen (melatonin). En rapport skrevs redan året efter [1].

Dagarna vid UCLA bestod förutom av praktik av föreläsningar, seminarier, diskussioner i grupper och hemuppgifter. Varje student fick ett eget schema. Praktiken var en integrerad del av arbetet på de psykiatriska avdelningarna. Kontakten med ett utbud av flera behandlingsmetoder och många patienter gav ett brett perspektiv på amerikansk psykiatri. Omfattningen av sjukvårdsutbudet imponerade. Utöver ordinarie föreläsningar vid UCLA ordnades seminarier exklusivt för de svenska studenterna med framstående experter som bla Milton Miller, William Olden-

30 ÅR SENARE
Studentutbytet mellan Karolinska institutet och UCLA 1978 blev en akademisk succé för deltagarna. Studenter och lärare samlades hösten 2008 för en uppföljning. Högra bilden visar procentuell fördelning av vald specialitet för 275 studenter vid KI 1978 samt för de 20 UCLA-studenterna.

dorf, Philip May, Richard Rahe, George Saslow och Robert Stoller. Studenternas fritid var givande, och många ordnade själva sightseeing.

Under fyra kursdagar hemma i Sverige följde studenterna upp de patienter de träffade före resan och jämförde vården med den på UCLA. De skrev också var sin uppsats, »elective«, i en bok som trycktes vid hemkomsten [2], och flera föreläste om sina erfarenheter.

Psykiatrin hade i USA en mer framträdande roll och betydligt mer undervisningsresurser än i Sverige. På UCLA fanns 300 föreläsare i psykiatri. Den psykiatriska verksamheten på UCLA förberedde studenterna på ett tidigt stadium för klinisk verksamhet, och studenterna fick ett bredare perspektiv på psykiatrin.

Det gick lätt att samla studenterna till 30-årsjubileum. Flera reste från utlandet. Alla deltagare besvarade en enkät om vad projektet betytt för dem. Svaren har använts i denna rapport. Information om de studenter som inte deltog i projektet insamlades från Karolinska institutet, Läkarförbundet och Socialstyrelsen.

Ett centralt mål var att förbättra rekryteringen till den svenska psykiatrin, då som nu en stor brist-specialitet. Undersökningen visar att av de övriga 275 medicinstudenter som under 1978 studerade psykiatri vid Karolinska institutet valde 12 procent att vidareutbilda sig i psykiatri och 4 procent inom neurofältet jämfört med 35 procent respektive 15 procent av de 20 studenter som deltog i UCLA-projektet. Projektet ökade således antalet studenter som inriktat sig på psykiatri och neuroområdet. I enkäten nämndes att projektet var avgörande för valet av specialitet.

Intresse för forskning och internationellt samarbete ökade parallellt. Flera studenter i UCLA-projektet har forskat, och 80 procent har publicerat sammanlagt 474 artiklar som finns i PubMed. Hittills har hälften disputerat och har ledande positioner inom akademisk medicin: tre har tjänster på docent- eller professorsnivå. Motsvarande resultat för de 275 KI-studenter som inte deltog i projektet har inte gått att få fram.

Studierna vid UCLA ledde snabbt till professionella insatser. Kerstin Andersson kom i kontakt med patienter som missbrukat en då ny drog, »angel dust« eller fencyklidin (PCP). Strax efter hemkomsten träffade hon en patient på akutmottagningen och kände igen sjukdomsbilden. Förekomsten av fencyklidin hos patienten rapporterades i Läkartidningen [3]. Maria Danielsson skrev om tardiv dyskinesi i en svensk tidskrift [4]. Ett diagnostiskt system för psykiska sjukdomar i USA introducerades för första gången på svenska 1979 av Roland Schmidt, året innan den amerikanska psykiatriklassifikationen DSM-III togs i bruk [5].

Även lärarna fick nya impulser beträffande tex specialutbildning och etiska dilemman i psykiatrisk vård [2]. En föreläsning av William Oldendorf, som handlade om en ny metod baserad på magnetfält och radiovågor för undersökning av hjärnan, avslutades med »NMR is here to stay«. Detta blev incitamentet till att den första magnetkameran i Stock-

holm installerades sex år senare vid S:t Görans sjukhus [6].

Sammantaget värderades experimentet som succé av studenter, lärare och värdfamiljer vid UCLA [2]. Studenterna fick en bredare syn på psykiatri och nya kunskaper, som de värdesatte senare i yrkesutövningen. Projektet gav stimulans, tydliggjorde det internationella perspektivet i grundutbildningen och väckte intresse för forskning tidigt i utbildningen. Studenterna hade dessutom väldigt roligt!

Flera andra institutioner på Karolinska institutet inspirerades att arrangera internationella kurser de kommande åren, bl a i infektionssjukdomar och pediatrik. UCLA-projektet utgjorde förebilden för bl a ett sk Erasmus-projekt vid kliniken vid S:t Görans sjukhus 1992, med studenter från Karolinska institutet och UCLA samt från Estland, Lettland, Italien och Tyskland. De utländska studenterna bodde hos svenska familjer. Psykiatrikursen hölls på engelska, och studenterna fick delta i ett Wenner-Gren-symposium och en forskarutbildningskurs på Karolinska institutet. Varje student fick en handledare bland forskarna [7]. Utvärderingen talade för att man i större utsträckning kan utnyttja forskarutbildningskurser, symposier och besök av internationella gästforskare för att fördjupa studenternas känsla för forskningens svårigheter och möjligheter.

Under senare år har internationella erfarenheter blivit en naturlig del i den individuella utbildningen, både före och efter läkarexamen. Frågan om det i dag är möjligt att låta en hel kurs studera vid ett utländskt universitet, under kortare eller längre tid i sin grundutbildning, lämnar vi åt andra att besvara.

Vid enkäten 30 år efter projektet uppgav tre fjärdedelar att de hade deltagit i internationell forskning, och hälften hade tillbringat studieperioder på UCLA eller vid andra institutioner i USA. En student i projekt av denna typ har stor betydelse för professionen som helhet genom att studenterna får nya kunskaper och inspiration till utveckling.

Karin Sparring Björkstén

med dr, överläkare, studierektor,

Psykiatri Södra Stockholm, Stockholms läns landsting

Bengt Linderöth

professor, överläkare, neurokirurgiska kliniken

Anne Zachau

överläkare, neurologiska kliniken; de båda sistnämnda

Karolinska universitetssjukhuset, Stockholm

Parisa Zarnegar

dr med sci, Cell Net Software

Johan Beck-Friis

docent i psykiatri, Karolinska institutet, Stockholm

Lennart Wetterberg

professor emeritus,

institutionen för klinisk neurovetenskap;

Karolinska institutet, Stockholm

lennart.wetterberg@ki.se

Välmatad lärobok i gynekologisk praxis

GYNEKOLOGI

387 sidor.

Författare: Per Olof Janson, Britt-Marie Landgren, redaktörer.

Förlag: Studentlitteratur; 2010. ISBN 978-91-44-04793-5.

oundvikligt motsägelser. I Uppsala tillväxer myom ofta under graviditet medan detta är ovanligt i Göteborg. I Malmö klarar man sig från salpingit om man nått menopausen medan man visst kan drabbas av detta i Uppsala.

För några år sedan utkom en svensk lärobok i obstetrik, och med föreliggande bok om den andra halvan av specialiteten kan S Brodys klassiska lärobok för studenter förpassas till källaren. Det är förnämligt att redaktörerna Per Olof Janson och Britt-Marie Landgren efter lång och trogen tjänst inom svensk gynekologi haft energi kvar för att leda detta projekt i hamn.

Bara genom att granska författarnamnen och kapitelrubrikerna förstår man att mycket hänt inom specialiteten i modern tid. När jag blev specialist i mitten av 1980-talet fanns ingen kvinnlig professor inom ämnet. Av bokens 40 författare är 10 av de 15 professorerna kvinnor, och 60 procent av författarna är kvinnor. Svensk förening för obstetrik och gynekologi har en unik tradition av utbildning genom att regelbundet sammanfatta ämnesområden i rapporter. I denna nya lärobok omfattande 39 kapitel hänvisas ofta till dessa »state-of-the-art«-rapporter.

Förutom de traditionella ämnena behandlas våldtäkt och kvinnomisshandel, kvinnlig omskärelse, transsexualism och evidensbaserad gynekologi. Läsaren av boken får klart för sig vilken bredd specialiteten har. Samtliga lärosäten finns representerade, och författarna har inte strikt behövt följa en mall vid sitt skrivande, vilket jag upplever som en fördel. Således har en del kapitel faktarutor, sammanfattningar och internationella utblickar medan andra saknar detta. Språket är genomgående enkelt, och man utelämnar ibland fakta för att få fram sitt budskap. Lysande är kapitlen om »Tidig patologisk graviditet« och »Polycystiskt ovariesyndrom och hirsutism«. Det förstnämnda avsnittet granskar kritiskt olika åtgärder, och i det senare kapitlet klarläggs endokrina samband på ett mästerligt sätt.

Med så många författare blir det

Den nya läroboken i gynekologi presenterar specialiteten i hela dess vidd, inte bara begränsat till de traditionella ämnena.

Illustrationerna förklarar förståelsen, och att identiska sådana kan förekomma i olika kapitel stör inte mig, förutom i ett fall. Det gäller den så kallade Tannerklassifikationen, som upptar en halv sida och upprepas i två på varandra följande kapitel. Dessutom ska stadium 2 och 3 byta plats. Eftersom jag har bågga mina ben inom den gynekologiska kirurgin saknar jag beskrivningar av hysteroskopins möjligheter samt åtminstone ett omnämnande av robotkirurgi. Hysteroskopins roll inom diagnos och behandling vid blödningsrubbingar nämns inte med ett ord!

Kapitlet om trofoblastsjukdomar är föredömligt, men av ultraljudsbilden kan man tro att komplett mola kan förekomma samtidigt med en hinnsäck, vilket är en omöjlighet. I kapitlet om kvinnlig omskärelse påpekas korrekt att bruket inte har en religiös betydelse. För att leda detta i bevis hävdas att sedvänjan förekommer även bland judiska och kristna grupper. Tyvärr bidrar kommentaren till den förvirring som redan råder när det gäller manlig omskärelse bland judar. I den händelse kvinnlig omskärelse verkligen ägt rum bland dessa grupper så rör det sig om befolkningar som levtt avskilt från resten av världen under flera tusen år.

Detta är en mycket bra lärobok som på ett informativt och enkelt sätt speglar svensk gynekologisk praxis. Den kommer snabbt att bli oundgänglig inte bara för läkarstudenter utan för alla som i sin vårdande gärning behöver gynekologisk kunskap. Själv har jag lärt mig massor.

Folke Flam

docent, Gynekologkliniken Stockholm,
S:t Görans sjukhus, Stockholm

Foto: Colourbox

Förnyare av psykiatri – med fortsatt tro på psykoanalysen

KÄRLEKSFÖRSÖK OCH SVEK

En själsläkares berättelser
304 sidor.

Författare: Clarence Crafoord.

Förlag: Natur & Kultur; 2010. ISBN 978-91-27-12028-0.

Clarence Crafoord kan såväl professionellt som privat se tillbaka på ett mycket händelserikt liv. Under 1970- och 1980-talet stod han i förgrunden i debatten som en förnyare av psykiatri med den psykiatriska verksamheten i Luleå och omdaningen av psykiatri i Blekinge som paradexempel. Det handlade om en förskjutning av psykiatriens fokus från slutna institutioner och ett medikaliserat synsätt till en socialpsykiatri med öppna vårdformer och psykodynamiskt inriktad terapi som främsta arbetsredskap. I detta ingick också storslagna ambitioner att involvera det omgivande samhället – skola, socialtjänst, polis osv – i insatserna kring varje patient.

Detta väldiga reformarbete har naturligtvis ofta stött på kritik och motstånd. När det gäller den psykiatriska verksamheten i Luleå kom kritiken främst från vänsterhåll genom den utvärdering som forskarna Rosmari Eliasson och Pär Nygren gjorde. De fann att den psykiatri som Crafoord ledde främst kom människor från »medelklassen« till godo. För de underprivilegierade och mest utsatta utgjordes det psykiatriska skyddsnätet alltså av den slutna psykiatriska vården, representerad av ålderdomliga mentalsjukhus.

Att denna kritik sårade Crafoord djupt framgår tydligt av hans memoarer; den bidrog till att han flyttade till Blekinge för sitt andra stora reformprojekt. Här kom motståndet mest från fackligt håll. Särskilt bland mentalskötare fanns det en stark motvilja, för att inte säga skräck, för att demontera det stora mentalsjukhuset Gullberna.

I sina huvuddrag kvarstår alltså den organisation som Crafoord initierade i Blekinge. Han hade gjort en del lärorika erfarenheter i Luleå, som nu led-

de till att den socialpsykiatriska inriktningen blev tydligare på bekostnad av den psykoanalytiska, och han intog – jämfört med sitt arbete i Luleå – en mer pragmatisk hållning när det gällde psykofarmaka. Till skillnad från i Luleå hade Crafoord i Blekinge ett totalansvar för psykiatri; till denna hörde också resurser för slutenvård.

Efter sina år i den stora psykiatriska omdaningens tjänst har Crafoord i huvudsak ägnat sig åt individualpsykiatri. Han har varit överläkare på Psykoterapiinstitutet i Stockholm och privatpraktiserande psykoanalytiker. Hans författarskap har utvecklats med ett flertal publikationer inom mellanområdet psykiatri och humaniora. Han väckte för några år sedan stor uppmärksamhet med sin personligt hållna bok »Hjärtats oro«, där han reflekterade med utgångspunkt i sina erfarenheter som patient efter en hjärtinfarkt.

Om den offentliga, professionella sidan av Crafoords liv kan te sig nog så problemfylld, är det inte lättare när det gäller hans privata liv. En större del av hans memoarer ägnas också åt detta. Han ger oss glimtar från sin uppväxt i en officersfamilj boende på Östermalm i Stockholm nära Karlaplan, trakter till vilka han nu återkommit. Från Sörmland, somrarnas landskap sedan barnsdomen, går en frisk fläkt genom hans bok. Han berättar om sina första sexuella erfarenheter, sin tidigaste kärlek och sina fyra äktenskap. Här finns det utrymme för självrannsakan, vilket också framgår av titeln på hans memoarer. Vi får inblickar i hans studiegång. Ett stort antal kända personer passerar revy i memoarerna, däribland Ingmar Bergman.

Crafoord skildrar väl de komplikationer som ligger i att förena ett engagerande yrkesliv med starka behov av närhet, som bara kan realiserars i en familjebildning. Sveken, som han utsatt andra för, smärtnar honom med kvardröjande skuld känslor. Som ett slags ingress till sin bok berättar han om det

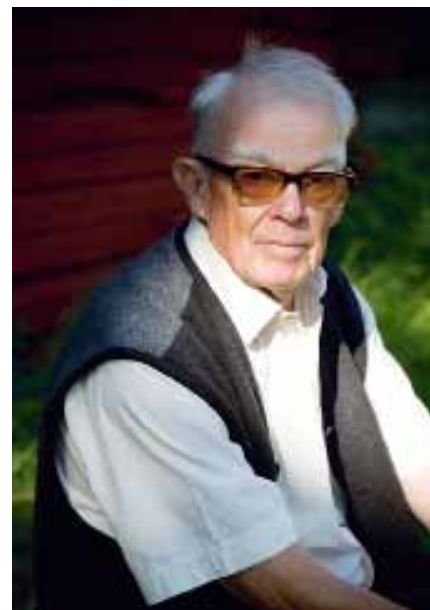

Foto: Mia Carlsson

Clarence Crafoord – inte bara själsläkare, som framgår av hans memoarer.

»fadermord« som hans äldste son iscensatte, när han på sin fars sextioårskalas angrep honom för just sveken i sitt tal.

Självrannsakan saknas däremot i förhållande till det psykoanalytiska synsätt som han varit en så prominent företrädare för. Men detta synsätt har kommit att marginaliseras i dagens kliniska psykiatri. Psykioterapiinstitutet, där han arbetade, är nedlagt efter att dessförinnan ha förlorat sin examensrätt genom ett beslut av Högskoleverket, därför att den psykioterapiutbildning som man där gav inte var tillräckligt allsidig. För Crafoord är detta bara uttryck för »de totalitära dragen i vårt alltmer blankpolerade kontrollsamhälle«.

Att Crafoords egen trosvisshet i förhållande till den psykoanalytiska teorin har totalitära drag, det undgår honom naturligtvis. Han berättar om hur han i början av sin tid på Mentalvårdsbyrån i Stockholm (det som sedan blev Psykioterapiinstitutet) argumenterade för en renodling av det psykoanalytiska synsättet på byrån. Med tillkomsten av Psykioterapiinstitutet blev det så som Crafoord önskat.

Trots mina invändningar vill jag hävda att Crafoords bok är mycket läsvärd. Stilistiskt når den högt över de flesta läkarmemoarer. Att han också betraktar sitt liv genom färgade glas är en annan sak. Det hade blivit en tråkig memoarbok om han inte gjorde det.

Lars Sjöstrand

psykiater och beroendeläkare, Stockholm